

L'HOSPITALET, BAIX LLOBREGAT

JAUME CODINA

Doctor en Història. President del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

1. INTRODUCCIÓ

- 1.1 Aquesta és la intervenció d'un historiador del Baix Llobregat i més concretament del delta del mateix riu; d'un historiador baixllobregatí que, ultra aquesta credencial, ostenta una modesta però molt legítima representació de la comarca a través de l'entitat que agrupa els seus estudiosos. Els punts de vista que aniré exposant són personals, però també puc afirmar que, en conjunt, compartits per la gent del nostre Centre d'Estudis Comarcals.
- 1.2 *No parlaré sempre en passat.* Els arguments que aniré desgranant a favor d'una adscripció de l'Hospitalet al Baix Llobregat no sempre seran de caire històric i més o menys periclitats, sinó, en algun cas, de plena vigència. No em val l'argument «Això era abans; ara la realitat és una altra», segons el qual hauríem, per ex., d'anar abandonant la nostra llengua.
- 1.3 No per raons subjectives, sinó per la mateixa evidència dels fets que exposaré, els quals parlen per ells mateixos, no puc ser neutral en l'actual controvèrsia sobre l'adscripció de l'Hospitalet.
- 1.4 Finalment, en aquesta petita introducció, deixeu-me dir que per mi el tema és prou penós, perquè *no es tracta d'una opció, sinó d'una imposició*; la gent de l'Hospitalet (salvada en part l'allau sobreposada) la té ben clara, la seva pertinença al Baix Llobregat. En aquest sentit, i una vegada més, el país oficial no sintonitza amb el real. En termes dialèctics, no es tracta de *decidir*, sinó de *defensar*; la

decisió la tenim presa de naixença; ara som coherents amb nosaltres mateixos i ens defensem amb les armes de la raó. Tot això pot semblar retòric, però és la mateixa realitat.

2. ELS CONDICIONANTS GEOGRÀFICS

2.1 Perquè una comarca sigui tal i un determinat punt hi pertangui, hi ha, primer, uns condicionants físics, geològics, hidrogràfics, geogràfics en definitiva, que han de ser *comuns*. Aquest condicionament general «sine qua non» és el següent en el cas de l'Hospitalet:

2.2 *El relleu*

La muntanya de Sant Pere Màrtir constitueix la divisòria, no solament hidrogràfica, sinó en bona part geològica, entre el Baix Llobregat i el Pla de Barcelona. El quaternari antic presenta, en aquest, abundància d'argiles roges i llims groguencs o turturà, mentre que la base argilosa és, a ponent de Sant Pere Màrtir, sorrenca pels al·luvions del Llobregat. Aquests constitueixen el delta del riu, dels peus del Montjuïc a les costes de Garraf, que és la part més meridional de la comarca.

Aquesta diferenciació en la superfície del relleu és d'una importància capital en l'evolució històrica de l'economia agrària d'ambdues demarcacions, car la terra roja —amb molt de pedruscall— i groga del Pla de Barcelona (i de la qual també participa, val a dir, una part del samontà de l'Hospitalet) és d'una qualitat agrícola inferior a la sorrenca de la conca del Llobregat i no cal dir que a la dels al·luvions de la Marina, la qual —recordem-ho— amb l'arribada del regadiu havia de donar fins a vuit collites anuals en farratge, cosa que la situa entre les terres més fèrtils del món.

2.3 *La hidrografia*

Condicionada pel relleu, tota la xarxa hidrogràfica de l'Hospitalet pertany a la conca del Llobregat, àdhuc a la part oriental del terme, límit amb Barcelona, on la Riera Blanca desguassa al sud del Montjuïc, és a dir, a través de l'antic estany de Port, avui Zona Franca, al delta del Llobregat. Tradicionalment —com recull la «Gran Geografia Comarcal de Catalunya»—, la Riera Blanca ha constituït el límit entre el Pla del Llobregat i el Pla de Barcelona.

Propi d'un delta, el riu s'ha digitat històricament en braços. Cal

recordar que fins a la creació de la parròquia i després municipi d'El Prat, el terme hospitalenc s'estenia fins al límit de llevant del que avui és l'aeroport, enmig, doncs, del delta; i que, fins al nostre segle XX, l'Hospitalet ha tingut terres a l'altra banda del riu.

- 2.4 Així, doncs, hi ha hagut, com a tot arreu, uns condicionants físics «a priori», però en el cas que ens ocupa clarament diferenciats dels veïns de llevant. *Des del punt de vista de la geografia física, el territori de l'Hospitalet pertany al Baix Llobregat*, encara que situat en un extrem. Aquests condicionants continuen existint-hi, encara que avui no tinguin, ni de bon tros, la significació i sobretot la importància que entranyaven en temps passats.

3. LA GENT

- 3.1 En aquest escenari, l'home s'instal·la i comença a modificar el paisatge. La fundació medieval de l'hàbitat agrupat, el nucli, és feta, com tots sabeu, a un extrem del terme de l'antiga vil·la Proventiana, tocant al de Cornellà; posició excèntrica, que ha condicionat el futur desenvolupament urbanístic de la ciutat, però que responia a una voluntat col·lectiva de presència activa a les terres del delta, malsanes i encara per colonitzar, a partir del límit exacte del quaternari antic i l'al·luvió o camí romà. Una situació anàloga a la dels nuclis primitius de Cornellà, Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels. Tots buscaven el mateix: la conquesta del delta. Tots li posaren el mateix nom: la Marina. Cada municipi tenia i té la seva llenca de Marina, les de l'Hospitalet i Sant Boi (amb El Prat, sorgit d'aquests) les més grans i productives. I així naixia un incipient sentit comarcal o, si voleu, subcomarcal. Ja no era solament la geografia física; s'hi afegia també la humana.

Una cosa semblant s'esdevingué a la part alta del terme, la muntanya. També aquí hi sorgí un nom comú, no pas amb els pobles del Pla barcelonès limítrofs amb l'Hospitalet, com Les Corts de Sarrià o Sants, sinó amb els del cantó del Llobregat, com Cornellà, Sant Joan Despí, Sant Feliu. Aquest nom fou el Samontà.

- 3.2 En aquest període, llarg període pre-industrial que en alguns aspectes arriba fins al nostre segle, una economia de subsistència i autoconsum, progressivament esdevinguda comercialitzable i finalment competitiva a escala internacional, té a l'Hospitalet el seu zenit a través de productes típicament baixllobregatins: el cànem, que donà

fama als pobles de la comarca; els fruiterars, el mateix blat, el blat de moro, l'enciam i l'escarola, la carxofa, el farratge... Llevat del blat, omnipresent, no foren aquests els conreus específics del Pla de Barcelona, on, al costat del blat, la primera producció era la vinya i una horticultura molt miniparcel·lada, gràcies al Rec Comtal, a la banda de Sant Andreu de Palomar i Sant Martí de Provençals.

- 3.3 Real i psicològic, fins als nostres dies —recordem Bellvitge inundat—, però més con més enrera ens remuntem, el Llobregat ha constituït un agent físico-econòmic de primer ordre en la mentalitat individual i col·lectiva del poble de l'Hospitalet. Les freqüents inundacions, que de vegades arribaven a la vila mateixa, significaven sovint la ruïna en malmetre la collita, per bé que a la llarga milloressin la qualitat de la terra. El riu es trobava sempre a primer terme del pensament i les preocupacions dels hospitalencs, com succeïa en d'altres poblacions riberenques. L'Hospitalet tenia el riu, tocava al riu, passava a l'altra banda del riu, vivia gràcies al riu, era del riu. Vividament, emocionalment. Vides senceres de cap a cap. Durant centenars d'anys.
- 3.4 Això des de dins. De fora estant, i especialment des de Barcelona, aquesta pertinença al Llobregat era reconeguda oficialment ja des de l'Edat Mitjana: les providències reials i els acords del Consell de Cent referits als «homes de Llobregat», de Martorell a mar, encloïen sempre l'Hospitalet. La mateixa institució del sometent per Jaume I l'any 1257 l'enumera en primer lloc (amb el nom de Provençana) entre els altres, tots del Baix Llobregat. I més tard, la divisió oficial de la vegueria també comprèn la inclusió de l'Hospitalet entre les localitats «de Llobregat» (la denominació de Baix Llobregat és totalment moderna). I no solament el món oficial obrava d'aquesta guisa, sinó d'altres estaments laics i religiosos: com exemple, la poderosa institució que fou l'ordre de Sant Joan de Jerusalem o dels Hospitalaris, senyors feudals de la Torre Blanca, fundadors de l'hospital que havia de canviar el nom de la localitat, cobrava els censos del Baix Llobregat a través de la finca esmentada.
- 3.5 ¿En què, com es resolia a la pràctica, per als habitants de l'Hospitalet, la seva adscripció a la comarca llobregatana?
 - 3.5.1 Primer pel *nom*. Quan deixa el de Provençana i adopta el de L'Hospitalet, l'afegit «de Llobregat» ve a completar espontàniament la localització i sobretot la identitat col·lectiva de l'indret.
 - 3.5.2 Després per la *parla*. Fins que no ha arribat l'actual procés

degeneratiu de la llengua catalana, la gent de l'Hospitalet ha parlat com la del Baix Llobregat, no com la de Barcelona. La pronúncia, la fonètica, la sintaxi, els girs idiomàtics dels hospitalencs han estat comuns amb els dels habitants del Baix Llobregat. El rosari d'exemples fóra inacabable. Per dir-ho curt i entenedor: no «Sant Bòï» sinó «Sant Bói»; no «Bègues» sinó «Bégues»; no consonants palatals, sinó ieïsmes («paiers de paia», «oreies vermeies») i el desideratim alimentari: «un tai de càrren»). Nítidament diferenciat del típic «fanga» barceloní.

3.6 *L'economia*

Aquest és un dels punts més sensibles per allò del mercat comarcal, concepte totalment superat a causa, sobretot, de l'escurçament de les distàncies i, d'altra banda, l'existència en si d'un mercat com el de Barcelona, amb característiques supracomarcal. El mercat, l'atracció, el pes —pes humà, pes econòmic, pes social, com ens recorda el mestre Pierre Vilar en el llibre sobre els pagesos de Provençana— de Barcelona, és, avui més que ahir, una realitat inqüestionable. I l'Hospitalet, en un «continuum» urbà amb un costat de la capital, l'evidència més visible i tangible.

- 3.7 Aquesta evidència no ens ha de fer perdre de vista, però, l'altra cara de la moneda, que no és sinó el teixit quotidià de transaccions de tota mena que, en el sector agrari preponderant fins al nostre segle xx, lligava i unia entre ells els pobles de la comarca. Els manuals notariais són els testimonis que donen fe de com les relacions comercials de la societat hospitalenca pre-industrial —és a dir, fins al segle xx— han estat més intenses amb els pobles de la comarca del Baix Llobregat, malgrat la manca d'una capital comarcal, que no pas amb Barcelona.
- 3.8 I quan arriba el transmutament de valors que significa l'adveniment de l'era industrial, l'Hospitalet segueix la trajectòria de les localitats de la comarca baixllobregatina; tampoc la del Pla de Barcelona o la que es donà a les comarques veïnes del Vallès o el Maresme. Aquesta trajectòria, que ha estat el drama íntim col·lectiu modern, gairebé contemporani, de la comarca del Baix Llobregat, consisteix, en poques paraules, en la inexistència d'un empresariat indígena al llarg de tot el procés d'industrialització, i, consegüentment, d'una classe directora pròpia. Les empreses i els empresaris hi han vingut indefectiblement de fora. Amb tot el bé i el mal que aquest fet comporti. El Baix Llobregat és l'única comarca de l'entorn barceloní

que no disposa de cap entitat creditícia pròpia (banc o caixa), que no té cap Cambra econòmica, que té la principal patronal radicada a Barcelona...